

Хамелеон

Антон Чехов

Через базарну площу йде поліцейський наглядч Очумелов у новій шинелі і з клуночком у руці. Услід за ним ступає рудий городовик з решетом, вщерть повним конфіскованого агрусу. Навкруги тиша... На площі ні душі... Повідчинювані двері крамниць і шинків позирають на світ божий похмуро, як голодні пащі, коло них нема навіть жебраків.

- То ти кусатись, клятий? - чує раптом Очумелов.- Хлопці, не пускайте, його! Нині не дозволено кусатися! Держи! А... а!

Чути собаче вищання. Очумелов дивиться в той бік і бачить: з дров'яного складу купця Пічугіна, стрибаючи на трьох ногах і озираючись, біжить собака. За ним женеться чоловік у ситцевій накрохмаленій сорочці й розстебнутій жилетці. Він біжить за ним, і, подавшись тулубом уперед, падає на землю, й хапає собаку за задні лапи. Чути вдруге собаче вищання і крик: \"Не пускай!\" З крамниць висовуються сонні фізіономії, і скоро біля дров'яного складу, немов з землі вирісши, збирається натовп.

- Начебто безпорядок, ваше благородіє!...- каже городовик.

Очумелов робить півповорот ліворуч і простує до зборища. Біля самих воріт складу, бачить він, стоїть вищеописаний чоловік у розстебнутій жилетці і, піднявши догори праву руку, показує натовпові закривавлений палець. На півп'яному обличчі в нього ніби написано: \"Ось я тобі дам, шельмо!\" - та й самий палець має вигляд знамення перемоги. В цьому чоловікові Очумелов упізнає золотаря Хрюкіна. В центрі натовпу, розчепірюючи передні ноги й тремтячи всім тілом, сидить на землі сам винуватець скандалу - біле гостроморде хортеня з жовтою плямою на спині. В сльозавих очах у нього вираз туги й жаху.

- З якої це нагоди тут? - питає Очумелов, врізаючись у натовп.- Чому тут? Це ти навіщо палець?.. Хто кричав?

- Іду я, ваше благородіє, нікого не займаю...- починає Хрюкін, кашляючи в кулак,- про дрова з Митрієм Митрійовичем, і раптом це стерво з доброго дива за палець... Ви мені пробачте, я людина, котра робоча... Робота в мене дрібна. Нехай мені заплатять, бо я цим пальцем, може, з тиждень не поворухну... Цього, ваше благородіє, і в законі нема, щоб

від тварюки терпіти... Якщо кожен кусатиметься, то краще й не жити на світі...

- Гм! Гаразд...- каже Очумелов суворо, кашляючи й ворущачи бровами.- Гаразд... Чий собака? Я цього так не залишу. Я покажу вам, як собак розпускати! Пора звернути увагу на таких панів, що не бажають підкорятися постановам! Як оштрафують його, мерзотника, то він дізнається в мене, що означає собака і всяка інша бродяча худоба! Я йому нажену холоду!.. Єлдирін,- звертається наглядач до городовика,- дізнайся, чий це собака, і складай протокол! А собаку знищити треба. Негайно! Він, напевно, скажений... Чий це собака, питаю?

- Це, здається, генерала Жигалова! - каже хтось із натовпу.

- Генерала Жигалова? Гм!.. Зніми-но, Єлдирін, з мене пальто... Страшенно жарко! Мабуть, що на дощ... Одного тільки я не розумію: як він міг тебе вкусити? - звертається Очумелов до Хрюкіна.- Хіба він дістане до пальця? Він маленький, а ти ж он який здоровило! Ти, мабуть, розколупав пальця цвяшком, а потім і спала тобі на думку ідея, щоб здерти. Ти ж... відомий народ! Знаю вас, чортів.

- Він, ваше благородіє, цигаркою йому в морду для сміху, а він, не буди дурний, і хапнув... Дурнувата людина, ваше благородіє!

- Брешеш, сліпий! Не бачив, то, виходить, навіщо брехати? Їх благородіє розумний пан і розбирають, якщо хто бреше, а хто по совісті, як перед богом... А якщо я брешу, то нехай мировий розсудить. У нього в законі сказано... Нині всі рівні... У мене в самого брат у жандармах... щоб ви знали...

- Не базікай!

- Ні, це не генеральський...- глибокодумно зауважує городовик.- У генерала таких нема. У нього все більше лягаві.

- Ти це напевно знаєш?

- Напевно, ваше благородіє...

- Я й сам знаю. У генерала собаки дорогі, породисті, а це - чорт знає що! Ні шерсті, ні вигляду... стерво, та й годі. І отакого собаку тримати? Де ж у вас розум? Якби трапився такий собака в Петербурзі чи в Москві, то, знаєте, що було б? Там не подивилися б на закон, а вмиць - не дихай! Ти, Хрюкін, постраждав і діла цього так не залишай... Треба провчити! Пора...

- А може, і генеральський...- думає вголос городовик.- На морді не написано... Оце якось у дворі в нього такого бачив.

- Звісно, генеральський! - каже голос з натовпу.

- Гм... Надінь-но, брат Єлдирін, на мене пальто... Щось вітер подув... Морозить... Ти одведеш його до генерала й спитаєш там. Скажеш, що я знайшов і прислав... І скажи, щоб його не випускали на вулицю... Він, може, дорогий, а якщо кожна свиня йому в ніс цигаркою тикатиме, то може й зіпсувати. Собака - ніжна тварина... А ти, бовдуре, опусти руку! Нема чого свого дурного пальця виставляти! Сам винен!..

- Кухар генеральський іде, його питаємо... Гей, Прохоре! Ходи-но, голубе, сюди! Поглянь на собаку... Ваш?

- Вигадав! Таких у нас зроду не було!

- І питати тут довго нема чого,- каже Очумелов.- Він бродячий! Нема чого тут довго балакати... Якщо сказав, що бродячий, виходить, бродячий... Знищити - от і все.

- Це не наш,- каже далі Прохор,- Це генералового брата, що оце приїхав. Наш не охочий до хортів. Брат їхній охочий...

- Та хіба братик їхній приїхали? Володимир Іванович? - питає Очумелов, і все обличчя його ясніє від розчулення.- Ох, ти, господи! А я й не знав! Погостювати приїхали?

- В гості...

- Ох, ти, господи... Скучили за братиком... А я ж і не знав! То це їхній собачка? Дуже радий... Візьми його... Собаченятко нічого собі... Метке таке... Хап цього за палець! Ха-ха-ха... Ну, чого тремтиш? Ррр... Рр... Сердиться, шельма... цуцик отакий.

Прохор кличе собаку і йде з ним від дров'яного складу. Натовп регоче з Хрюкіна.

- Я ще доберуся до тебе! - погрожує йому Очумелов і, запинаючись шинеллю, іде собі далі базарною площею.

1884

Коментарі В.Пересипкіної

Земляк Чехова, П. Сурожський, називає \"Хамелеон\" серед тих оповідань, у яких \"кумедні фігури, смішні діалоги, порівняння, слівця - все це південне, місцеве, близьке Таганрогу. Трапляються цілі картини, ніби вихоплені з місцевого

життя" ("Приазовський край", 1914, №
171, 2 липня).